

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA KUHITIMU KIDATO CHA SITA

121/2

KISWAHILI 2

(Kwa watahiniwa walioko na wasiokuwepo Shuleni)

Muda: Saa 3

ANSWERS

Mwaka: 2022

Maelekezo

1. Karatasi hii inasehemu A na B zenye jumla ya maswali **nane (8)**
2. Jibu maswali yote katika sehemu A na maswali matatu kutoka sehemu B. Swali la sita ni la Lazima
3. Sehemu A ina alama 40 na sehemu Bina alama 60
4. Zingatia maelekezo ya kila swali.

maktaba.tetea.org

1. “Udhamini wa kazi za fasihi ni muhimu lakini huweza kumwathiri mtunzi wa fasihi.” Tetea kauli hii ukieleza faida tatu na athari mbili za udhamini kwa mtunzi wa kazi za fasihi.

Answer:

Faida tatu za udhamini:

- (i) Hutoa msaada wa kifedha kwa mtunzi ili kufanikisha uchapishaji wa kazi zake.
- (ii) Husaidia kazi za mtunzi kufikia hadhira kubwa kwa kupitia matangazo na usambazaji.
- (iii) Hukuza heshima na hadhi ya mtunzi kwa kazi zake kufanywa rasmi na wadhamini.

Athari mbili za udhamini:

- (i) Udhamini huweza kumpokonya mtunzi uhuru wa ubunifu, kwani mara nyingi wadhamini huweka masharti.
- (ii) Huweza kusababisha kazi za mtunzi kupoteza maudhui yake ya asili kwa lengo la kumridhisha mdhamini.

2. Kwa kutumia hoja tano na mifano, tathmini umuhimu wa michezo ya watoto kama utanzu mmoja wapo wa sanaa za maonesho.

Answer:

- (i) Hukuza ubunifu – Michezo ya watoto huwapa nafasi ya kuonesha vipaji vyao na kutumia mawazo yao kwa ubunifu. Mfano, michezo ya kuigiza huonyesha uwezo wa watoto katika kuunda wahusika.
- (ii) Hujenga maadili – Michezo mara nyingi hubeba mafunzo ya maadili yanayowasaidia watoto kuwa watu bora katika jamii. Mfano, michezo inayofundisha kushirikiana.
- (iii) Hukuza mshikamano wa kijamii – Watoto wanaposhirikiana katika michezo, wanajifunza namna ya kushirikiana na wenzao. Mfano, michezo ya vikundi kama mpira.
- (iv) Husaidia ukuaji wa kimwili – Michezo mingi ya watoto huhusisha harakati za mwili, hivyo kuchangia afya bora ya kimwili. Mfano, kuruka kamba.
- (v) Huburudisha – Michezo huwasaidia watoto kupumzika na kufurahia maisha yao ya utotoni. Mfano, michezo ya nyimbo.

3. Onesha namna vipengele vya muundo, mtindo, sitiari, tashihisi na taswira vinavyojibainisha katika vitendawili.

Answer:

(i) Muundo – Vitendawili vina sehemu mbili: swali na jibu, mfano, "Kakaki mbili, moja ya mviringo moja ya mstatili" (Jibu: Sahani na meza).

(ii) Mtindo – Vitendawili hutumia lugha ya mafumbo na maneno yenye mdundo unaovutia.

(iii) Sitiari – Lugha ya kulinganisha hutumika, mfano, “Nyumba ya mviringo, haina milango wala madirisha” (Jibu: Yai).

(iv) Tashihisi – Vitu visivyo na uhai hupewa uhai, mfano, “Kinachocheka na kulia wakati mmoja” (Jibu: Radio).

(v) Taswira – Huunda picha akilini, mfano, “Nina mzigo mkubwa wa kuchota maji bila kuvuja” (Jibu: Mtungi).

4. Soma shairi lifuatalo kisha bainisha vipengele vyake vya kifani:

Maisha ya mwanambuzi, si leo tangu kitambo,
Ha’shiwi mapingamizi, mzingiwa na ulimbo,
Wimawima usingizi, mashaka kukimu tumbo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Maisha ya mwanambuzi, thama tuyambe msimbo,
Ni maisha ya gumbizi, tena yananuka shombo,
Ha’chani na vizuizi, uchaou hula makombo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Mashaka ya mwanambuzi, mbele kamba nyuma fimbo,
Hubembe’zwa kwa uluzi, mchungu huimba wimbo,
Hapati nafasi mbuzi, kumrarua kiwambo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Majuto ya mwanambuzi, mwanambuzi kawa pambo,
Alikwepa mchuuzi, kwa mchuuzi wa kambo,
Mtego wa mlanguzi, kwake mbivu ya mgambo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

Nimefanya uchunguzi, mbuzi mnyonge wa tumbo,
Mbuzi hana uamuzi, maisha yake ni chambo,
Yapekuke mpekuzu, maisha yale ni chambo,
Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.

- (i) Vina – Shairi lina vina vya mwisho vinavyoshikamana, mfano, “kitambo-ulimbo-tumbo.”
- (ii) Mizani – Shairi lina mizani inavyoshikamana, mfano, kila mstari una mizani inayofanana.
- (iii) Takriri – Marudio ya mstari yanajitokeza, mfano, “Mbele kamba nyuma fimbo, maisha ya mwanambuzi.”
- (iv) Tashihisi – Mbuzi amepewa sifa za mwanadamu, mfano, “Hubembe’zwa kwa uluzi, mchungu huimba wimbo.”
- (v) Taswira – Shairi linatoa picha halisi ya maisha ya mwanambuzi, mfano, “Maisha ya mwanambuzi, ni maisha ya gumbizi.”
- (vi) Lugha ya kisanaa – Maneno yaliyotumika yamepangwa kwa ufanisi wa kisanaa, mfano, “Ni maisha ya gumbizi, tena yananuka shombo.”

5. Mtunzi bora ni yule anayebainisha mikakati ya kukabili changamoto mbalimbali katika jamii. Kwa kutumia mifano mitatu kwa kila diwani, tetea hoja hii kwa kutumia diwani mbili kati ya ulizosoma.

Diwani ya "Kimbunga" na Haji Gora Haji:

Kukemea Uongozi Mbaya: Haji Gora Haji anabainisha changamoto ya uongozi mbaya katika jamii na kutoa wito kwa viongozi kuwa waadilifu na kuwajibika ili kuleta maendeleo. Anasisitiza umuhimu wa viongozi kusikiliza na kutatua kero za wananchi kwa haki na usawa.

Kuelimisha Umma Kuhusu Rushwa: Mwandishi anakemea vitendo vya rushwa na anatoa wito kwa jamii kuepuka na kupambana na rushwa kwa kuwa na uadilifu na kuwafichua wahusika wa vitendo hivyo. Anasisitiza kuwa rushwa ni adui wa haki na maendeleo.

Kuhimiza Umoja na Mshikamano: Haji Gora Haji anasisitiza umuhimu wa umoja na mshikamano katika jamii ili kukabiliana na changamoto mbalimbali kama vile umasikini na migawanyiko ya kijamii. Anatoa wito kwa wananchi kushirikiana na kusaidiana ili kujenga jamii imara na yenye maendeleo.

Diwani ya "Chungu Tamu" na Theobald A. Mvungi:

Kupinga Ulanguzi na Biashara za Magendo: Mvungi anajadili jinsi ulanguzi na biashara za magendo zinavyoleta dhiki katika jamii. Anatoa wito kwa serikali na wananchi kushirikiana kupambana na vitendo hivyo kwa kuweka sheria kali na kuzitekeleza ipasavyo.

Kuhamasisha Uongozi Bora: Mwandishi anakosoa viongozi wanaotumia madaraka yao vibaya na anatoa wito kwa wananchi kuchagua viongozi waadilifu na wenye nia ya kuleta maendeleo. Anasisitiza umuhimu wa viongozi kuwa mfano bora kwa jamii na kutanguliza maslahi ya umma mbele.

Kuelimisha Umma Kuhusu Haki Zao: Mvungi anahimiza wananchi kufahamu haki zao na kuzidai kwa njia za amani. Anatoa wito kwa wananchi kuwa na ujasiri wa kukabiliana na dhuluma na kutetea haki zao ili kujenga jamii yenye usawa na haki.

6. “Ujumbe wa kazi ya msanii huwa ndani ya vipengele vya lugha.” Fafanua kauli hiyo kwa kutoa hoja tatu kwa kila diwani ukionyesha jinsi lugha ya picha ilivyotumika kubeba ujumbe wa wasanii katika diwani mbili ulizosoma.

Diwani ya "Kimbunga" na Haji Gora Haji:

Matumizi ya Taswira: Haji Gora Haji anatumia taswira za kimbunga kuonyesha nguvu na athari za mabadiliko katika jamii. Anatumia kimbunga kama ishara ya mabadiliko makubwa yanayoweza kuikumba jamii ikiwa haitazingatia maadili na uwajibikaji.

Matumizi ya Tashbihi: Mwandishi anatumia tashbihi kulinganisha hali halisi za kijamii na vitu vingine ili kufikisha ujumbe wake kwa uwazi. Kwa mfano, anaweza kulinganisha uongozi mbaya na mti unaoza ili kuonyesha madhara yake katika jamii.

Matumizi ya Mafumbo: Haji Gora Haji anatumia mafumbo kufikisha ujumbe wake kwa njia ya kifasihi, akiwalazimisha wasomaji kutafakari kwa kina ili kuelewa maana iliyofichwa nyuma ya maneno. Hii inasaidia kufikisha ujumbe kwa njia isiyo ya moja kwa moja lakini yenye athari kubwa.

Diwani ya "Chungu Tamu" na Theobald A. Mvungi:

Matumizi ya Methali: Mvungi anatumia methali nyingi katika mashairi yake ili kufundisha na kuonya jamii kuhusu tabia na mienendo inayoweza kuleta madhara. Methali hizi zinasaidia kufikisha ujumbe kwa njia fupi na yenye kueleweka.

Matumizi ya Sitiari: Mwandishi anatumia sitiari kulinganisha dhuluma na sumu inayoua taratibu ili kuonyesha madhara yake katika jamii. Hii inasaidia wasomaji kuelewa uzito wa dhuluma na umuhimu wa kupambana nayo.

Matumizi ya Lugha ya Mkato: Mvungi anatumia lugha ya mkato kufikisha ujumbe wake kwa njia ya moja kwa moja na yenye kugusa hisia. Hii inasaidia wasomaji kuelewa ujumbe bila kupoteza muda mwingi katika tafsiri.

7. “Harakati za kutafuta maendeleo na haki hukwamishwa na watu wenyewe ndani ya jamii.” Thibitisha kauli hii kwa kutoa hoja tatu kwa kila kitabu kutoka katika riwaya mbili ulizosoma.

Riwaya ya "Usiku Utakapokwisha" na Mbunda Msokile:

Uongozi Mbaya: Katika riwaya hii, viongozi wa jamii wanajihusisha na vitendo vya rushwa na ubadhirifu wa mali ya umma, hali inayokwamisha juhudi za wananchi kupata maendeleo na haki zao. Badala ya kuwaongoza wananchi kuelekea maendeleo, viongozi hawa wanajali maslahi yao binafsi.

Ukosefu wa Uzalendo: Baadhi ya wanajamii wanakosa uzalendo na kujihusisha na vitendo vinavyokwamisha maendeleo, kama vile kutotimiza wajibu wao ipasavyo katika nafasi zao za kazi, hali inayosababisha kudumaa kwa maendeleo ya jamii kwa ujumla.

Kukosa Ujasiri wa Mabadiliko: Wanajamii wanakosa ujasiri wa kusimama na kudai haki zao, wakikubali hali duni za maisha bila kupinga, hivyo kukwamisha harakati za mabadiliko na maendeleo katika jamii.

Riwaya ya "Vuta N'kuvute" na Shafi Adam Shafi:

Ndoa za Kulazimishwa: Jamii inashiriki katika kuwalazimisha wasichana kuolewa na wanaume wasiowapenda, kama ilivyo kwa Yasmin aliyelazimishwa kuolewa na Bwana Raza, hali inayozuia maendeleo ya kijamii na haki za wanawake.

Migogoro ya Kitamaduni: Tofauti za kitamaduni na kidini zinachochea migogoro ndani ya jamii, ambapo baadhi ya wanajamii wanakataa mabadiliko na kushikilia mila potofu zinazokwamisha maendeleo na haki za watu, hasa wanawake na vijana.

Ubinafsi na Usaliti: Baadhi ya wanajamii wanajali maslahi yao binafsi na kushirikiana na wakoloni kwa manufaa yao, hali inayokwamisha harakati za ukombozi na maendeleo ya jamii kwa ujumla.

8. Tathmini umuhimu wa matumizi ya nyimbo na masimulizi katika tamthiliya mbili ulizosoma. Toa hoja nne kwa kila kitabu ukizingatia hoja mbili kwa kila aina ya matumizi.

Tamthiliya ya "Kwenye Ukingo wa Thim" na Ebrahim Hussein:

Matumizi ya Nyimbo:

Kuelezea Hisia za Wahusika: Nyimbo zinatumiwa kuonyesha hisia za ndani za wahusika, kama vile furaha, huzuni, au matumaini, hivyo kusaidia watazamaji kuelewa na kuhusiana na wahusika kwa undani zaidi.

Kukuza Mandhari na Mukadha: Nyimbo zinasaidia kujenga mandhari ya tamthiliya na kutoa mukadha wa kitamaduni, kijamii, au kihistoria, hivyo kuongeza uhalisia na mvuto wa hadithi inayosimuliwa.

Matumizi ya Masimulizi:

Kufikisha Ujumbe wa Kijamii: Masimulizi yanatumika kuwasilisha mafunzo na ujumbe muhimu kwa jamii, kama vile umuhimu wa umoja, haki, na uwajibikaji, hivyo kuchochea tafakari na mabadiliko chanya miongoni mwa watazamaji.

Kuelezea Historia na Utamaduni: Kupitia masimulizi, tamthiliya inaelezea historia na utamaduni wa jamii husika, hivyo kusaidia watazamaji kuelewa asili yao na kuthamini urithi wao wa kitamaduni.

Tamthiliya ya "Kivuli Kinaishi" na Said Mohamed:

Matumizi ya Nyimbo:

Kutoa Mapumziko ya Kihisia: Nyimbo zinatumiwa kupunguza mvutano wa kihisia katika tamthiliya, zikitoa muda wa kutafakari na kupumzika kwa watazamaji kabla ya kuendelea na sehemu nyingine ya hadithi.

Kusisitiza Mandhari na Mada: Nyimbo zinatumiwa kusisitiza mandhari na mada kuu za tamthiliya, zikiongeza uzito na umuhimu wa ujumbe unaowasilishwa kwa watazamaji.

Matumizi ya Masimulizi:

Kujenga Wahusika: Masimulizi yanatumika kutoa historia na malezi ya wahusika, hivyo kusaidia watazamaji kuelewa motisha na tabia za wahusika katika tamthiliya.

Kusimulia Matukio Muhimu: Masimulizi yanatumika kuelezea matukio muhimu ambayo hayaonyeshwi moja kwa moja jukwaani, hivyo kusaidia kuendeleza hadithi na kutoa taarifa muhimu kwa watazamaji.

